

НАЦІОНАЛЬНИЙ ДИСКУРС ЕПІСТОЛЯРНОЇ ТВОРЧОСТІ ВАСИЛЯ СТУСА

Творча індивідуальність Василя Стуса цікава й багатогранна як з погляду проблемно-тематичного навантаження, так і жанрової модифікації, чільне місце серед якої посідає епістолярій митця, що являє собою емблематичну силуетку соціально-політичних подій у сув'язі з життєвими віхами письменника. Більше того, саме епістолярій дає можливість сучасному реципієнтові аналітично обсервувати філософські, суспільні, естетичні й етико-моральні погляди письменника, привідкриваючи завісу його творчої лабораторії й особистого життя.

Загалом епістолярій, як і письменницька публіцистика, що мають низку спільних ознак, от хоч би в потенційній можливості нести слово правди крізь гострі різці цензурних ножиць, – це своєрідний симбіоз аналітико-синтетичного студіювання доби з елементами художньо-виражального наświetлення. Напевно, тому, на думку Анатолія Погрібного, маємо, на жаль, незначний відсоток порівняно з художнім дискурсом якісної письменницької публіцистики й епістолярної творчості [2]. Звідси особливої значущості набувають слова поцінування епістолярного набутку Василя Стуса з уст авторитетної дослідниці його мистецького спадку й листів Михайлини Коцюбинської, яка зауважувала, що вони «несуть у собі потужний творчий заряд та свідчать про колосальний творчий потенціал» [1, с. 163].

Попри передовсім інтимізаційний характер епістолярного жанру як такого, оскільки прагматична структура передбачає моновекторну комунікацію в системі «автор-адресат» з мінімізованою, або, принаймні, чітко обмеженою кількістю респондентів, листи Василя Стуса набувають статусу загальнонаціонального дискурсивного звучання, виходячи далеко за рамки особистісної приватності. Крім власне спілкування з рідними, у листах митця порушуються важливі соціальні проблеми громадянської відповідальності митця перед своєю Батьківщиною, питання національного культурно-мистецького й літературного розвитку. Письменник не прагне сліпо протидіяти суспільно-політичним обставинам чи безжально критикувати культурний і літературно-художній дискурс, а, навпаки, намагається збагнути деструктивні елементи, що заважають конструктивному еволюційному поступові соціальних та мистецьких

інновацій, вказати ті шляхи, які приведуть до розвитку вітчизняної культури, поставивши її в коло європейського цивілізаційного контексту.

Однією з наріжних проблем, що інспірують інволюційний суспільний і культурний рух України, не дають можливості просуватися в контекстуальний простір європейського та світового масштабу, на думку Василя Стуса, є ментально заскоружла категорія одноосібності, проти якої свого часу виступив Тарас Шевченко в поемі «Кавказ», закликаючи сталити обуха «миром, громадою». Усвідомлюючи уроки великого Кобзаря, митець із сумом зазначав: «Як боляче, що в наших умовах неможлива звичайна людська солідарність. Але як то калічить душу – коли ти бачиш і мовчиш» [3, с. 500]. У цьому Василь Стус убачав основну проблему й драму українського суспільства: неможливість консолідації в тяжкі й відповідальні часи не просто гальмують соціальний та культурний прогрес, а призводять до катастрофічних і навіть фатальних наслідків.

Така байдужість і відмежованість від проблем та викликів, які стоять перед Вітчизною, на думку митця, аналогічні національній зраді. Тому письменник дає свій рецепт у цій соціальній недозі – «мати почуття самоповаги», що для нього корелюється зі збереженням національної тожсамості, боротьбою за основоположні цінності українства: свободу, правду й волю. І навіть творчість Івана Котляревського у своїх листах Василь Стус піддає нещадній критиці, зокрема його «Енеїду», саме за відсутність тої ж «самоповаги», жарти «на біді» українського народу. Його критицизм іде врозріз як тогочасній офіційній літературно-критичній думці, так і деяким сучасним літературознавчим авторитетам, проте історіософська концепція митця, стоячи на засадах страждання й болю за Україну, вирізняється негнугістю і принциповою об'єктивністю у висвітленні національних проблем.

Непідконтрольність офіційній ідеології дала письменнику можливість стати понад соцреалістичними канонами в мистецтві й силу духовно вистояти під смертельним натиском тоталітарної системи, залишившись з чистою совістю і перед собою, і перед своїм читачем (показовими в цьому контексті є слова з листа до дружини, нонконформістський пафос якого виявляється в подиву гідних як на історичний час словах «треба чесно нести свій хрест»). Василь Стус не просто власним прикладом показує необхідність бути відповідальним за Батьківщину та рідний народ, а закликає інших майстрів слова бути чесними зі своїми читачами. Тут знову під критичне вістря Стусівського правдивого слова потрапляє творчість Павла Тичини, який, на його думку, «помер духовно». Моральний імператив митця – вистояти під натиском долі, не втратити обличчя ні перед сучасниками, ні

перед нащадками (передусім ідеться про сина, адже частину листів адресовано саме йому).

Таким чином, епістолярна творчість Василя Стуса репрезентує глибоке усвідомлення письменником духовного й генетичного зв'язку зі своєю нацією, морально-етичні домінанти світогляду, які ставлять літературний набуток митця на п'єдестальну позицію в пантеоні розбудовників української держави та її культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коцюбинська М. Мої обрії: у 2 т. Т. 2. Київ : Дух і Літера, 2004. 384 с.
2. Погрібний А. До розуміння феномена письменницької публіцистики. *Слово і Час*. 2007. № 4. С. 45-52.
3. Стус В. Твори: у 6 т., 9 кн. Львів : Просвіта, 1994–1999. Т. 4: Повісті та оповідання. Незакінчені твори. Сценарії. Літературна критика. Заяви, публіцистичні листи та звернення. 1994. 544 с.

Урсані Н. М.
(м. Вінниця)

ХУДОЖНЯ СВОЄРІДНІСТЬ ЖІНОЧИХ ОБРАЗІВ У ЛІРИЦІ ВАСИЛЯ СТУСА

Творчість Василя Стуса дивує своєю багатогранністю образів і філософським осмисленням буття. Недарма його мистецький доробок є об'єктом студій багатьох літературознавців, зокрема, М. Жулинського, М. Коцюбинської, В. Просалової, Р. Криловця, О. Рарицького, О. Росінської та багатьох інших.

Особливе місце в ліриці поета посідає образ жінки, представлений у різних іпостасях – байдужої коханки, юної дівчини, святої, друга, жінки, матері. Варто відзначити, що своєрідність цих образів зумовлена специфікою художнього сприйняття світу митцем та його творчою манерою. До вивчення жіночих образів у ліриці В. Стуса зверталися, зокрема, М. Коцюбинська, О. Мамедова, Г. Віват.

Об'єктом дослідження є лірика Василя Стуса, а предметом – художня своєрідність жіночих образів у збірці «Зимові дерева». Мета пропонованої студії полягає в дослідженні способів образотворення.